

*Тетяна ЗУЗЯК,
кандидат мистецтвознавства*

ХУДОЖНЄ ПЛЕТІННЯ З РОСЛИННИХ МАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

З кінця ХVІІІ сторіччя плетені вироби в Україні виготовляли не лише для власних потреб, але й на ринок збуту. З'являються поміщицькі майстерні плетення, де працюють кріпаки. Мистецька виразність творів цього періоду характеризується вишуканістю пропорцій, ускладненими декоративними засобами ажурі та пластичності, що впроваджувались у навчальних школах і майстернях другої половини ХІХ сторіччя.

З ХVІІІ сторіччя походять найдавніші пам'ятки, які дійшли до нашого часу та зберігаються в музеях Києва, Львова, Ромнів, інших міст¹. Наприклад, плетене з лози відро ХVІІІ сторіччя з Роменського музею Сумської області є свідцтвом того, що давні вироби близькі до сучасних за формою, й, особливо, технікою виконання. Визначено, що “у середині ХІХ сторіччя існували довершені прийоми плетіння при виготовленні архітектурних конструкцій, транспортних засобів, предметів хатнього вжитку, рибальського знаряддя, деталей одягу, іграшок, речей обрядового призначення тощо”².

Відтак, можна впевнено стверджувати про існування широкої типології творів українського плетіння в ХІХ сторіччі.

Важливим графічним джерелом для дослідження плетених предметів початку ХІХ сторіччя є акварелі львівського архітектора Юрія Глоговського, які зберігаються у Львівській науковій бібліотеці ім.В.Стефаника НАН України³. Художник, малюючи в народному одязі жителів Західного Поділля, Прикарпаття та Карпат, водночас, докладно зобразив чимало плетених виробів (кошики, брилі, решета, клітки для птахів), якими користувалися селяни та міщани. З акварелей та етнографічних досліджень стає зрозуміло, що кошики були зручні для транспортування найрізноманітніших продуктів:

лісових, садових, городніх тощо. Судячи з малюнків початку ХІХ сторіччя, жінки особливо полюбляли рогозяні кошики з двома ручками у вигляді торбинки 25-30 см висотою і 30-50 см довжиною. Їх носили в руках або закинувши на руку, під пахвою і на плечах, зв'язавши ручки пасочком або настромивши на палицю.

Розвитку промислу плетіння з лози та рогози сприяли земські навчальні майстерні, запроваджувані з другої половини ХІХ сторіччя на Волині, Подніпров'ї, Слобожанщині, а також професійні школи в Галичині. 1879 року виникла одна з перших таких шкіл у с.Нижів (тепер Тлумацький р-н Івано-Франківської обл.), а невдовзі кошикарські школи відкрили у м.Сторожинці (1891 р.) на Буковині, в с.Джурові (1892 р.) і с.Стриганці (1898 р.) на Покутті, у м. Яворові (1895 р.), с.Журавно (1898 р.), с.Сокирченці (1900 р.), в м.Галичі (1902 р.), м.Надвірній (1906 р.)⁴. З 1904 року працювала Краєва центральна кошикарська школа у Львові, де чотири майстри навчали близько 30 учнів.

Аналогічні школи й майстерні діяли наприкінці ХІХ сторіччя у Києві, Полтаві, Чернігові, Черкасах та ін. Найбільше їх було організовано на Чернігівщині, що на початку ХХ сторіччя займала перше місце в Росії за поширенням цього промислу. Школи плетіння ставали базою, на якій організовували земські майстерні, що працювали на основі затверджених зразків (плетені меблі, кошики, жіночі торбинки і капелюшки). Їхні вироби мали попит на місцевих ринках і експортувалися за кордон. Кількість шкіл художнього плетіння зростала. Так, у Галичині у 1908 – 1909 роках у восьми школах налічувалось 440 учнів⁵.

Потужні осередки плетіння розмістилися неподалік Львова, а саме у Яворові, Вільшаниці, Наконечному, Підмонастирі та ін. Зокрема в Яворові 1896 року з лози і лика виготовляли кошики та інші предмети 215 родин, а рогозяні мати – 52 родини. У Наконечному з лози виробляли на продаж місткості для возів і саней та кошики; з лубу – полотна для решіт і господарські кошики; з соломи тару для збіжжя, капелюхи, мати тощо. У Вільшаниці переважно плели стрічки з соломи й рогози – для виготовлення брилів, кошиків та декорування меблів⁶. Майстри села Підмонастир виплітали різноманітні кошики з лози,

що мали, насамперед, попит у міського населення (для квітів, паперів, фруктів, рукоділля, білизни тощо).

У цей період ще більше осередків плетіння було поблизу Києва: у 22 селах Остерського повіту плетінням займалися 4519 кустарів, у тому числі майже все доросле населення сіл Микільської та Воскресенської Слобідки, Троєщини, Осокорків, які в наш час входять у міську смугу Києва.

У 1880-х роках на Закарпатті підприємець Гаймфельд засновує майстерню лозоплетіння, що знаходилася між с.Іза і м.Хуст. Працювали на ній, здебільшого, ізянци, тому вже на початку ХХ сторіччя Іза стає важливим центром лозоплетіння. Неабияку роль у популяризації плетених виробів відігравали господарські виставки-ярмарки у Полтаві (з 1837 р.), Харкові (з 1849 р.), Києві (з 1852 р.) та ін., а на західних землях України – господарсько-етнографічні виставки у Львові (1877, 1894), Коломиї (1880, 1912), Тернополі (1887 р.), Стрию (1909 р.) та ін.

На Львівській Крайовій сільськогосподарській і промисловій виставці 1877 року експонували решета майстрів С.Гуляка (с. Майдан Надвірнянського повіту), М. Мручковського (м. Бучач) і рогозяні мати А.Атаманюка (с. Медведівці того ж повіту). Меблі, гнуті з ліщини і плетені з лози (столик, крісло-диван, чотири крісла, дитячі кріселка), кошичок для квітів виготовив на виставку В.Антонюк з с. Мишина Коломийського повіту. Кошики І.Крука із Золочева та майстрів із с.Підмонастир були зорієнтовані на смаки міських покупців і заїжджих туристів⁷. На аналогічній виставці у Львові 1894 року були плетені кошики С.Сількевича (м. Калуш), різноманітні плетені вироби з лози і бамбука львівської майстерні та лозоплетені візочки майстерні О.Коневича зі Львова⁸.

Інтенсивний розвиток лозоплетільного промислу наприкінці ХІХ – початку ХХ сторіччя відбувається на Поділлі, Полтавщині, в околицях Києва. Провідним осередком останнього у 1880-х роках була колишня Воскресенська Слобідка, звідки плетіння поширилося у села Жукин і Осещину (Вишгородський р-н), для яких традиційним асортиментом були кошики і “сундуки”. Однак, після заснування в Осещині земської майстерні (1901 – 1905) тут налагодилося виробництво плетених меблів. Разом із тим, кількість кустарів у цьому селі за

десять років збільшилася від 250 до 366 осіб. Аналогічно проходив процес і в менших осередках Остерщини – Бортничаях, Княжичаях, Вишенькаах. Лише у Ніжинському повіті промисел плетіння згасав через нестачу сировини⁹. На початку ХХ сторіччя в Україні було близько десяти приватних кустарних майстерень, де навчалися і виготовляли плетені вироби, та кілька фабрик. Найбільші, в містах Корсуні Київської губернії та Цюрупинську Херсонської губернії, здебільшого, спеціалізувалися на випуску традиційних плетених меблів.

Таким чином, у художньому промислі плетіння кінця ХІХ сторіччя намітилися дві тенденції. Перша – виготовлення сільськими майстрами традиційних виробів, переважно кошиків і рибальського спорядження, друга – виробництво міськими майстрами модних плетених предметів за місцевими зразками. На декотрих позначився вплив стилю модерн. Дуже розширився асортимент плетених виробів: меблі, дорожні речі, кошики, знаряддя праці, іграшки тощо. Попри відчутну конкуренцію фабричної продукції з тривкіших матеріалів, плетення виробів з лози, рогази та соломи не втратило свого значення ні в побуті, ні у народній художній культурі. У цей період українські плетені вироби засвідчують високий технічний рівень виконання народних майстрів, відзначених нагородами на різного рангу виставках.

Суспільно-історичні події, Перша світова війна, більшовицька революція, громадянська війна в Україні, безперечно, вплинули на загальний спад економіки, у тому числі й на згасання тих видів народного мистецтва (художніх промислів), що залежали від довозу сировини або ринків збуту. Художнє плетіння з рослинних матеріалів найменше постраждало, оскільки ні перший, ні другий чинники майже не вплинули на його побутування як домашнього кустарного промислу. Плетені вироби, передовсім господарські кошики з лози, солом'яники та рогазані кошики, були незамінними предметами для зберігання і транспортування продуктів тощо, тому мали добрий попит на місцевих ринках. Особливо стрімко розвивається виробництво плетених меблів для широкого вжитку – цим, здебільшого, займалися приватні ремісничі майстерні у містах і містечках (Кагарлицький р-н, Київщина). 27 квітня 1919 року

Всеросійський НВК видає декрет (його чинність поширюється і на Україну) про сприяння кустарній промисловості, де, зокрема, визначено, що “на місцевих базах і крамницях, а також на вивоз і рознос в околицьких поселеннях дозволяється кустарям продавати споживачам вироби таких галузей промисловості: гончарної, посудної, кошиків, меблів, плетених виробів, ткацького приладдя, скринь, скриньок, баклажок, столярного промислу, виробництва речей з соломи, ювелірного промислу, вишивки, гребінок, іконописного промислу, іграшкового та виготовлення художніх виробів” (Правда 27.04.1919)¹⁰. В останньому пункті цього документа зазначено, що місцеві органи влади не мають права реквізувати “запасів сировини, матеріалів, палива й устаткування”, необхідного для кустарного виробництва¹¹. Плетені вироби в декреті згадані не випадково, оскільки обсяги кустарних промислів з лози, рогами та соломи були значними. Ще перед війною у с.Боромля Сумської області діяла школа лозоплетіння під патронатом земства, яку 1922 року реорганізовано у профтехшколу де навчали майстрів-інструкторів лозоплетіння¹².

1923 року на Першій всесоюзній сільськогосподарській та кустарно-промисловій виставці у Москві Харківську кустар-спілку “за гарну техніку виробництва з лози” нагородили почесним дипломом 3-го ступеня, а Чернігівський виставком – “дипломом вдячності”. Проте найвищою відзнакою були наділені майстри плетених меблів і кошиків з Хотянівки (нині Вижгородського району Київської обл.). Про художні особливості цих виробів зауважено, що на них, як, власне, й на інших, досить довгий час відчувався ще вплив модернізму, прищепленого народним майстрам у земських майстернях, де меблі з лози виготовляли з розрахунку на міського споживача – дачника. Цілком інакший характер мало кошикарство. Тут переплетення з лози, очерету, кукурудзяного листя та ін. мало суто орнаментальний характер. Після Всеукраїнського промислово-кооперативного з'їзду (1922 р.) було узят курс на створення кустарних артілей художніх промислів. Перші артілі лозоплетіння й рогозоплетіння створені у містах Корсунь (1924 р.) і Кременчук (1925 р.), селах Городище (1926 р.), Білецьківка (1927 р.) Кіровоградської області, Боромлі (1932 р.) та ін.¹³.

У 1920 – 1930-х роках у Західній Україні найбільшими осередками плетіння були місто Яворів з передмістями Наконечним і Вільшаницею, села Пишківці та Хотовиця Тернопільської області. Лише у Вільшаниці плетінням з рогози за даними Секретаріату Сільського відділу сільськогосподарського банку 1939 року займалися 450 чоловік¹⁴. Тут, здебільшого, виготовляли кошики з лози, кошики з соломи для формування хліба, солом'яники для збіжжя, капці, мати на стіну та долівку, крім того, вироби з рогози (кошики – “кобілки”, мати, капці тощо).

У повоєнний період (1940 – 1950) виробництво художніх плетених виробів відновлюється. Створюються нові підприємства, артілі й дільниці, а в 1960-х роках у давніх осередках плетіння на базі артілей засновують лозомеблеві фабрики з відповідною механізацією праці. Особливу увагу звертають на конструювання предметів, їхню функціональну форму та оздоблення. 1947 року в селі Вільшаниця (тепер у межах м.Яворів) була створена артіль І.Франка, де виготовляли меблі (дитячі ліжечка та кріселя), обплетені рогозою, однак, уже наприкінці 1950-х років артіль припинила діяльність.

Від середини ХХ сторіччя значним осередком лозоплетіння є село Іза на Закарпатті. Наприкінці 1950-х місцева колгоспна артіль ім. Мічуріна взялася обплітати прутом лози скляні бутлі, а вже через кілька років до цього заняття прилучилися й сусідні села. Згодом асортимент плетених виробів розширили, урізноманітнили конструкцію та оздоблення (кошики, меблі, вази для цукерок і фруктів, настінні прикраси і декоративні перегородки)¹⁵.

1960 року на базі Чернігівської артілі “Лозовик” була утворена Чернігівська фабрика лозових меблів, а 1959 року – Чернігівська головна дослідно-експериментальна фабрика лозових виробів¹⁶. У її асортименті традиційні вироби іноді збагачені ажурним плетінням і кольоровими відтінками лози та поліетиленової плівки.

У давньому осередку традиційного плетіння з лози та рогози селі Городище на Полтавщині з 1959 року промислово виробляють з рогози кошики, торбинки, капці, гольники, підставки тощо. Так само артіль “Трудовий шлях” с. Боромлі Сумської

області 1966 року реорганізовано у Боромлянську лозомеблеву фабрику. Важливо, що такі заходи не були звичайною заміною вивіски, а передбачали перспективу для зростання виробництва, збільшення випуску продукції, передовсім плетених меблів шляхом механізації підготовчих процесів. Зокрема, дільниці й цехи лозоплетіння устатковували технологічними пристроями та машинами (циліндри для пропарювання лози, верстати для обдирання кори, розколювання та стругання прутів). Утім, механізація торкнулася й самого плетіння: запроваджували машини для плетення рогових смужок, шнурів, а також механічного плетення лозових полотнищ. Звідси очевидним був шлях переходу народного художнього промислу в художню промисловість, де застосовують розподіл праці за процесами і відсутній єдиний виконавець твору. Такі підприємства не мали єдиного підпорядкування, а належали Міністерству лісового господарства, Міністерству деревообробної промисловості або Міністерству місцевої промисловості.

Важливе значення для оптимального налагодження виробництва мала лабораторія рослинної сировини, відкрита 1967 року при Українському науково-дослідному і конструкторсько-технологічному інституті місцевої промисловості. Вона складалася з лісознавчого і конструкторсько-технологічного секторів та дослідної шкілки¹⁷.

Сектор лісознавства досліджував лісовирощувальні умови ґрунтових угідь, які наділяли підприємствам для вирощування прутоподібної верби. Він також розробляв рекомендації, як закласти промислову плантацію лози, проводив селекційну роботу. Дослідна лозова шкілка спочатку вирощувала 12, а в 1980-х роках близько 50 видів верби, забезпечуючи підприємства посадковим матеріалом.

Конструкторсько-технологічний сектор розробляв нові види плетених виробів, щорічно 15 – 20 предметів. “Це набори плетених меблів, які складаються з крісел для відпочинку, крісел-гойдалок, столика для журналів, підставки для квітів, дивана та предметів домашнього побуту, сувенірів, жіночих сумочок, кошиків для квітів, грибів, ягід та інших виробів”. Нові зразки спочатку розглядала художня рада при Міністерстві місцевої промисловості УРСР і лише на затверджені

зразки розробляли технічну документацію і впроваджували на Боромлянській, Великобагачанській, Сухолуцькій, Чернігівській фабриках лозових меблів, Троещинському лозодревкомбінаті та інших підприємствах.

Наприкінці 1960-х років в Україні підвищується інтерес до творів народного мистецтва, у тому числі й до плетених виробів з рослинних матеріалів. У моду, як доповнення до жіночого одягу, входять торбинки і кошики, плетені з лози, рогами, обгорток кукурудзяних початків тощо.

Захоплення декоративно-прикладним фольклором і фольклоризмом у міському середовищі спонукало до відкриття нових підприємств народних художніх промислів.

У цей час розплетінням займалися у багатьох осередках Київської, Полтавської, Одеської, Тернопільської та Львівської областей, однак, лише на Полтавщині у с. Городище була дільниця виробів з рогами Лохвицького промкомбінату, де працювало понад 20 майстрів. 1969 року Ізмаїльська фабрика господарських виробів засновує аналогічну дільницю, на якій 15 майстрів виготовляли різноманітні рогазані торбини, кошики тощо. Подібні рогазані кошики для жінок і “саквожі” для чоловіків із застосуванням складного плетіння виготовляли у сусідніх осередках Кілії, Рені та інших селах Одеської області¹⁸.

Найбільше підприємств художнього розплетіння організовано у першій половині 1970-х років. Наприклад, з 1970 року в цеху розплетіння при колгоспі с.Жари Баранівського району Житомирської області понад два десятки майстрів обплітали великі бутлі та виготовляли плетені меблі (етажерки, столи й крісла), з 1972 року в колгоспному цеху с.Мілієво Вижницького району Чернівецької області виготовляли з лози фруктовниці і цукорниці. 1973 року налагодили виробництво жіночих сумочок з обгорток кукурудзяних початків у колгоспоному цеху с.Боронево Хустського району на Закарпатті. Тут також виготовляли з лози фруктовниці і хлібниці. Цех розплетіння 1975 року засновує Великомихайлівське лісництво у с.Гіржеве Одеської області, де виготовляють, переважно, кошики для квітів.

Наприкінці 1974 року вийшла постанова ЦК КПРС “Про народні художні промисли” де стверджувалося, що “народне декоративно-прикладне мистецтво є невід’ємною частиною ра-

дянської соціалістичної культури й активно впливає на формування художніх смаків, збагачує професійне мистецтво та виражальні засоби промислової естетики”¹⁹.

Втім, деякі пункти згаданої постанови показали протиріччя і недоліки тодішнього стану теорії мистецтва, особливо організаційної практики народних художніх промислів. У другій половині 1970-х років у галузі художнього плетіння було відкрито єдине підприємство – цех лозоплетіння при Полонському заводі госптоварів (1978)²⁰. 1981 року – організовано виробництво з рогами й обгорток кукурудзи молодіжних торбинок при Хмельницькому ливарному заводі, була також заснована невелика дільниця сувенірів (5 осіб.) при Смизькому деревообробному комбінаті Ровенської області, де впроваджували лозоплетіння, а в 1982 року організовано філіал Київського комбінату монументально-декоративного мистецтва Художнього фонду України у с. Мигалки Бородянського району, в якому майстри Ф.Можаровський, В.Корякін під керівництвом художника В.Парахіна відроджували призабуте плетіння виробів із кореня сосни. Як бачимо, постанова “Про народні художні промисли” мала, здебільшого, політично-ідеологічний характер і мало відчутні практичні результати.

Загалом у 1980-х роках на підприємствах народних художніх промислів лозоплетіння намітилися кризові явища як в організаційному, так і в мистецькому аспектах, що справедливо підкреслив М.Селівачов, розглядаючи вироби з Хмельницької області: “висока технічна й естетична якість не супроводжується художньою оригінальністю: рогазані кошики – повторення лохвицьких на Полтавщині, жіночі сумочки з кукурудзяного листя не відрізняються від хустських на Закарпатті, а вази, хлібниці, підставки для вазонів і пляшок із Полонного – переспіви імпортованих зразків”²¹.

Якщо на початку 1980-х років підприємств художнього плетіння було близько тридцяти, то наприкінці десятиріччя їхня кількість зменшилася на третину. Закрилися малі підприємства з надомною працею, а також ті, що не мали власних промислових насаджень лози. Однак, на нашу думку, загальне визнання художнього плетіння окремим видом декоративного мистецтва сталося у 1980-х роках не завдяки великим підпри-

емствам, що нараховували десятки одиниць асортименту та сотні працівників (найбільшим був Ізівський цех лозоплетіння – 531 майстер), натомість завдяки творчості окремих визначних особистостей, чії роботи експонувалися в Україні та за кордоном. Це – Г.Кучер, Я.Малиновська, Т.Писаренко, І.Снігур, Н.Харченко, М.Чирва, В.Чохней, М.В. Щербан та ін. (лозоплетіння); М.Болтик, Н.Демчишин, А.Король, Я.Ремінецький, М.Савицька та ін. (рогозоплетіння); Я.Бойко, В.Микода, Р.Миндюк, С.Савченко та ін. (соломоплетіння). Популяризації плетіння сприяли низка виставок і творчих акцій, що відбулися в останню чверть XX сторіччя. Найперше, це поява експозиційного розділу на “Республіканській виставці майстрів народних художніх промислів”, що відбулася 1978 року на ВДНГ УРСР (павільйон народних художніх промислів) і високо оцінена мистецькою критикою²².

На кінець 1970-х років припадає активна творчість майстра Ярослава Ремінецького (м. Тернопіль). Родом зі знаменитого центру рогозоплетіння села Ішків Козівського району, він не тільки успадкував майстерність виготовлення традиційної форми кошиків, але й зумів розвинути особливий жанр дрібної пластики, що нагадує народні керамічні іграшки²³. Ремінецький захопився малою фігуративною скульптурою, тісно пов’язаною з історичною, етнографічною та літературною тематикою. Зокрема, у його творах знайшли узагальнене вираження народні типи: “Бокораш”, “Трембігар”, “Чабан”, “Коваль”, “Гончар”, “Несе Галя воду” тощо, історичні постаті “Ярославна”, “Роксолана”, “Довбуш” та інші. Важливо, що його персональні виставки творів рогозяної пластики, що відбулися у Тернополі (1980), а згодом у Львові (1983), відкрили в рогозі досі незнані можливості художньої виразності, де фактура плетіння майстерно зіставлена з окремими стеблами або їхніми частинами, розщепленими на пухнасті волокна²⁴.

1982 року в Музеї етнографії та художнього промислу вперше був створений розділ постійно діючої експозиції “Художнє плетіння” (автор художник-експозиціонер Юрій Віктюк), де на базі музейної колекції показані вироби з лози, соснового кореня, рогози і соломи XIX – першої половини XX сторіччя. Розділ експозиції майже без змін діє й досі.

1984 року (червень і липень) уперше відбулася виставка українського лозоплетіння в Музеї народної архітектури та побуту України, де на широкому матеріалі було здійснено спробу висвітлити тодішній стан етнотрадиції плетіння. На думку фахівців, це вдалося зробити лише частково. У вересні того ж року у Польщі відбувся перший світовий пленер з лозоплетіння, організований спілкою майстрів “Цепелія” під патронатом Всесвітньої ради ремесел. Його мета – виявити етнічну та локальну своєрідність художнього лозоплетіння²⁵.

Кілька важливих мистецьких виставок художнього плетіння відбулося у 1990-х роках. Передовсім, це міжнародна виставка кошикарства в Парижі (1991), у якій брали участь й українські майстри²⁶. У Львівському Музеї етнографії та художнього промислу відкрилася виставка “Плетіння з рослинних матеріалів в Україні” (січень-березень 1995), побудована на ґрунті музейної збірки. Її куратор П. Дацун зауважує: “Важливим завданням виставки також стало захоочення майстрів по плетінню до створення сучасних декоративно-ужиткових творів, спираючись на давні виробничі й культурно-побутові традиції українців”²⁷. Виставка соломоплетення Р.Ковальчука та С.Галамаги з Бродів Львівської області (1994, МЕХП) хоч і відзначалася галантерейною ювелірністю виробів, не властивою для традиційного плетіння, все ж привернула увагу до золотистого матеріалу не тільки аматорів (М.Шульга), але й художницю О.Приведу, що захопилася плетінням із соломи іграшкових фігурок. Схвальні відгуки отримала звітна виставка заслуженого майстра народної творчості Г.Кучер та її учнів (1999, Київ) у виставковому залі Національної спілки народних майстрів України, як і попередні покази її творів у різних містах України та за кордоном²⁸.

2003 року також у виставковому залі Національної спілки народних майстрів України відбулася перша всеукраїнська виставка „Плетене чудо”. На виставці були представлені експонати з лози, соломи, кореня сосни, рогози 46 майстрів з усіх регіонів України. Приємно дивували скульптури з соломи Т.Поліщук з Миколаєва, Н.Симоненко із Шостки Сумської обл., В.Мікулеску з Горлівки Донецької обл. Цікавими композиціями здивувала майстриня з Волині М.Кравчук. Своєю унікальністю дивували плетені

з кореня сосни виробили майстринь з Київщини Р.Корякіної та Н.Лукашиної. Виставка була багата на вироби із рогози. Підтвердженням цьому стали сюжетні композиції Я.Ремінецького та О.Дейнеки з Тернопільщини²⁹. Ця виставка показала, що традиції художнього плетіння розвиваються та відроджуються у творчості багатьох майстрів з усіх регіонів України.

На початку ХХІ сторіччя плетінням займалися майстри колишніх відомих осередків, водночас діяли близько десяти підприємств цієї галузі, однак менше ніж на половину своєї потужності.

Плетіння з рослинних матеріалів, ймовірно, виникло у пізньому палеоліті. У мезоліті вже плели сітки, а в неоліті кошики, начиння та частини будівель. Визначальні напрямки і техніки плетіння сформувалися у неоліті. Припускають, що керамічний посуд виготовляли спочатку на плетеній основі. Майже вся типологія сучасних плетених виробів усталилася в ранньому середньовіччі. З ХV сторіччя Україна належить до провідних європейських країн, у яких інтенсивно розвивається розглянута галузь. З кінця ХVІІІ сторіччя вироби в Україні виготовляють на ринок. У кінці ХІХ – ХХ сторіччі їх виробляють на фабриках і майстернях. Вони відзначаються мистецькою довершеністю, експортуються у західноєвропейські країни. Художнє плетіння в Україні найменше зазнало конкурентного тиску з боку промисловості, а тому успішно розвивається у другій половині ХХ сторіччя, експонується на спеціалізованих виставках, стає об'єктом наукового дослідження.

Разом з тим, на відміну від інших країн, насамперед, від провідної у цій галузі Німеччини³⁰, в Україні не вкорінилося плетіння, а у більшості музеїв, навіть спеціалізованих, надто довго не збиралися колекції плетених виробів. Це стало одним з основних причин відставання розвитку художнього плетіння в Україні та порівняно низького престижу цієї сфери мистецької діяльності.

¹ Див.: Станкевич М.Є. Художнє деревообробництво та плетіння з природних матеріалів // Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В. Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1992. – С. 191-194

² Див.: Селівачов М.Р. Українське народне лозоплетіння // НТЕ. – 1987. – № 3. – С. 41-56

³ Див.: Український народний одяг XVII – початку XIX ст. в акварелях Глоговського /Авт., упоряд. Кривавич Д.П., Стельмашук Г.Г. – К.: Наукова думка, 1988. – 272 с.: іл

⁴ Шагал Р. Художньо-промисловий та образотворчий напрямки мистецької освіти Галичини кін. XIX – п. XX ст. // ВЛАН. – 1999. – С. 112, 122

⁵ Див.: Дацун П.І. Плетіння з рослинних матеріалів в Україні: Каталог виставки // НЗ. – 1995. – № 3. – С. 183-192; № 4. – С. 249-256; № 5. – С. 314-320

⁶ Див.: Захарчук-Чугай Р. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 128-135.

⁷ Див.: Katalóg krajowej wystawy rolniczej i przemysowej we Lwowie 1877. – Lwów, 1877. – 178 s.

⁸ Див.: Działuszycki W. Katalóg działu etnograficznego Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie 1894. – Lwów, 1894. – 239 s.

⁹ Див.: Краткий обзор кустарных промыслов Черниговской губернии с приложением очерков по производству изделий из прута и кожевенному производству. – Чернигов, 1914. – С.35-38.

¹⁰ Бутник-Сіверський Б.С. Українське радянське народне мистецтво. – К.: Наукова думка, 1966. – С.106.

¹¹ Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. – Харьков, 1921. – № 11. – С. 365-366

¹² Кустарно-промислова кооперація й кустарна промисловість Чернігівщини // Укр. кооперація. – Харків, – 1923. – № 3. – С. 126

¹³ Див.: Дацун П.І. Художнє плетіння // Народні художні промисли УРСР. Довідник. – К.: Наукова думка, 1986. – С.89-93; Архів ІН, ф.1, оп. 2, од.зб. арк.1-24.

¹⁴ ЦДІА України у Львові, ф.808, оп. 5, спр. 269, арк. 4.

¹⁵ Див.: Кляп П.І. Лозоплетіння у селі Ізі: НПЗ. – Ужгород: Карпати, 1969. – С.54-60

¹⁶ Народні художні промисли УРСР. Довідник. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 139

¹⁷ Тарасенко В.М., Петрова А. И. Конструирование и производство плетеной мебели. – М.: Лесная промышленность, 1983. – С. 204

¹⁸ Див.: Селівачов М. Р. Народне мистецтво і сучасність. – К., 1980. – 48 с., іл.

¹⁹ Некрасова М.А. Актуальные проблемы теории и практики народного искусства в свете постановления ЦК КПСС “О народных худ. Промыслах” // Проблемы народного искусства. – М., 1982. – С. 7

²⁰ Див.: Изделия из лозы Полонского завода хозтоваров: Буклет. – К., 1983.

²¹ Селівачов М. Р. З лози, ліщини, рогами // Наука і суспільство. – 1982. – №2. – С.58.

²² Жук А.К, Селівачов М.Р. Республіканська виставка творів народних художніх промислів// НТЕ – 1979. – №3. – С.103.

²³ Майстер рогозоплетіння Ярослав Ремінецький // НТЕ. – 1984. – № 4. – С. 75-76.

²⁴ Лашук Ю.Ф. Скульптура из рогозы // ДИ. – 1983. – № 4. – С. 22; Чаговец Т. Розкрилює мрій береги...// Чарівне веретено. – Львів: Каменяр, 1990. – С. 62-64

²⁵ Ющенко О.О. Виставка плетених виробів // НТЕ. – 1985. – № 1. – С. 92-93

²⁶ Див.: Лозоплетіння Галини Кучер / Автор-упорядник М.Селівачов. – К.: Редакція вісника „АНТ”, 2001. – 27с.: іл.

²⁷ Див.: Козакевич М. З. Дерев’яний посуд та вироби з лози, рогами і соломи/ Довідник по фондах Українського державного музею етнографії та художнього промислу Академії наук УРСР. – К., 1956. – С.100-113.

²⁸ Селівачов М. Проблеми сучасного розвитку лозоплетільного промислу: німецько-українські паралелі / Гончарівські читання (п’яті). Феноменологія українського народного мистецтва: форма і зміст. Тези доповідей і повідомлень. – К.: Музей Івана Гончара, 1998. – С. 114-115; Виставка образот-

ворчого та декоративно-вжиткового мистецтва в Бережанському краєзнавчому музеї. Присвячена дню художника 10 жовтня 1999. – Березень, 1999. – С. 5.

²⁹ И лоза, и рогоза // Киевские ведомости. – 2003. – 9 жовтня.

³⁰ Див.: Селівачов М.Р. Між Ройном і Майном // Всесвіт. – 1999. – № 4. – С.136-144;

Deutsches Korbmuseum Michelau. Begleitbuch zur Dauerausstellung. – Michelau, 1994. – 212 s. – Рецензія на цей путівник уміщена в журналі “Ант”. – К., 1999. – № 2-3. – С.78.